BIJLAGE 9. ACHTERGRONDRAPPORT MER DR79 THORN WESSEM CULTUURHISTORISCHE INVENTARISATIE EN WAARDERING

ACHTERGRONDRAPPORT MER DR79 THORN WESSEM CULTUURHISTORISCHE INVENTARISATIE EN WAARDERING

Eline Amsing, Floris van Oosterhout, 2019

INHOUDSOPGAVE

Achtergrondrapport MER DR79 Thorn Wessem Cultuurhistorische inventarisatie en waardering 1
1. Inleiding 3
1.1 Aanleiding 3
1.2 Doelstelling 3
1.3 Voorgaand onderzoek 3
1.4 Alternatieven 4
1.5 Methodiek 4
1.5.1 Inventarisatie 4
1.5.2 Waardering 5
1.6 Wettelijk- en beleidskader 7
2 Ontwikkeling in de tijd 9
2.1 Ontstaan en ontwikkeling Thorn 9
2.2 Ontstaan en ontwikkeling Wessem 11
2.3 Recente landschap 12
3 Inventarisatie 24
3.1 Historische geografie 24
3.2 Historische stedenbouwkunde 25
4 Waardering 41
5 Conclusie 47
5.1 Aandachtspunten 48
6 Bronnen 49
Bijlage 1 Scoreverdeling erfgoedwaardering 51

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In opdracht van het Waterschap Limburg (WL) en in het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) werken Arcadis en Witteveen+Bos binnen de projectorganisatie IBM aan de dijkversterkingen in de Noordelijke Maasvallei. In 2017 heeft voor alle projectgebieden binnen HWBP Noordelijke Maasvallei een bureauonderzoek cultuurhistorie en archeologie plaatsgevonden (Van Oosterhout *et. al.*, 2017). Als verdieping van het bureauonderzoek en in het kader van de milieueffectrapportage en het integraal ontwerpproces, is een cultuurhistorische inventarisatie en waardering opgesteld.

Voor het aspect cultuurhistorie zijn de relevante identiteitsbepalende cultuurhistorische patronen en elementen beschreven. Het gaat om de sporen die de mens heeft nagelaten in het landschap, in samenhang met de oorspronkelijke vorm van het landschap. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen historische geografie en historische (steden)bouwkunde, waarvan de elementen zijn geïnventariseerd middels bureauonderzoek en veldinventarisatie. In de erfgoedwaardering is de beleefde, fysieke en inhoudelijk kwaliteit bepaald om aan te kunnen tonen wat behoudenswaardig is en waar kansen liggen voor versterking.

1.2 Doelstelling

Het doel van het cultuurhistorisch verkennend onderzoek is het inventariseren en waarderen van de cultuurhistorische elementen in het plangebied zodat aanbevelingen kunnen worden gedaan met betrekking tot de omgang met cultuurhistorie in de planvorming en uitvoering. De volgende onderzoeksvragen worden gesteld:

1. Wat zijn de huidige aanwezige cultuurhistorische elementen en patronen in het plangebied?
2. Welke cultuurhistorische elementen zijn kenmerkende, identiteitsbepalende waarden in het plangebied?
3. Welke waardevolle cultuurhistorische elementen worden bedreigd door de alternatieven voor het dijktracé?
4. Waar liggen de kansen voor cultuurhistorie binnen het plangebied?

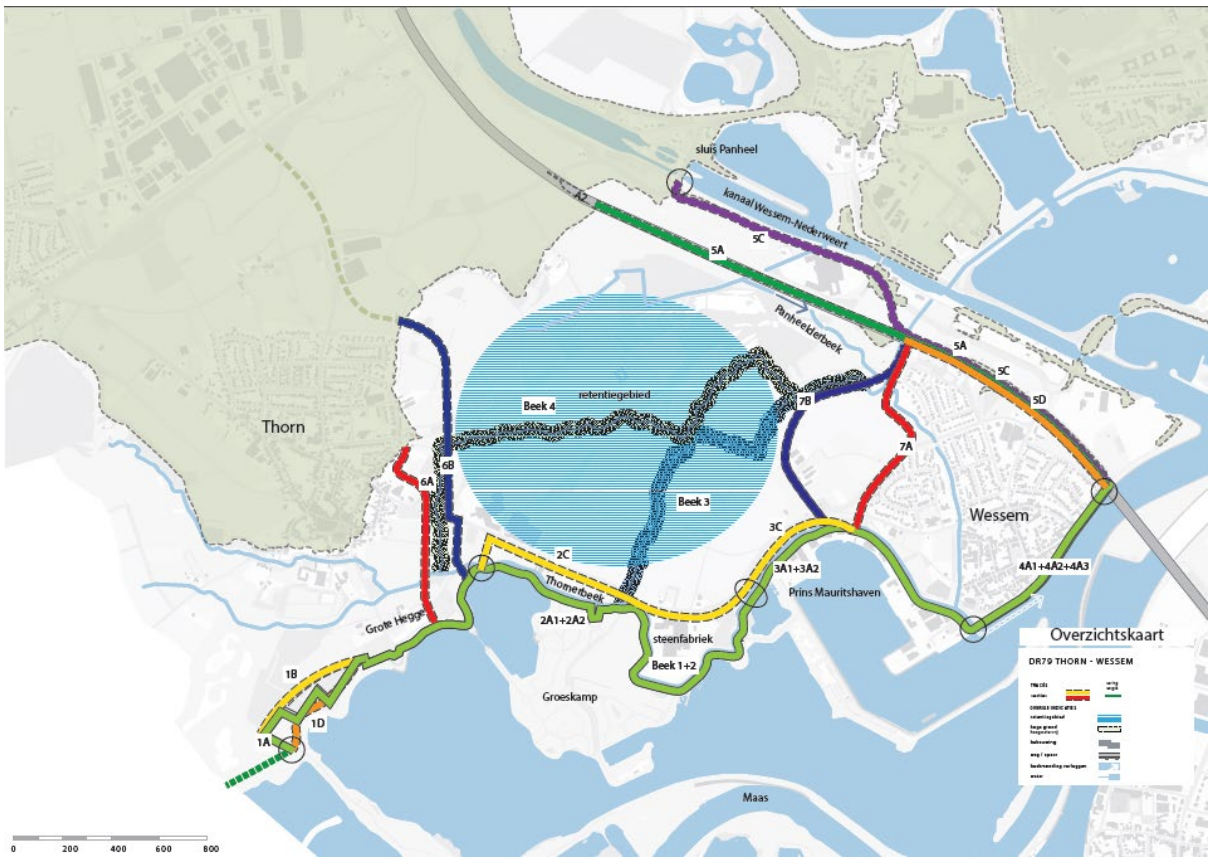
1.3 Voorgaand onderzoek

De bureaustudie archeologie en cultuurhistorie had betrekking op 12 dijkversterkingen (Van Oosterhout *et. al.*, 2017). Voor de dijkversterkingen zijn ingrepen gepland voor de verbetering van de waterveiligheid in het gebied. Als basis voor de ingrepen is gebruik gemaakt van de destijds bekende en geplande aansluitingen en de mogelijke (andere) oplossingsrichtingen (peildatum 12 december 2016).

In het bureauonderzoek zijn de cultuurhistorische waarden voor plangebied van dijksectie DR79 Thorn Wessem globaal beschreven aan de hand van de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Limburg. Hierop zijn de rijksmonumenten aangeduid, historische wegen en cultuurhistorisch waardevolle zones. Middels de inventarisatie en waardering zijn de cultuurhistorische kenmerken in het plangebied nader geduid en gewaardeerd.

1.4 Alternatieven

Figuur 1. De alternatieven voor de dijkversterking en beken en de ligging van het mogelijk retentiegebied.

1.5 Methodiek

1.5.1 Inventarisatie

In de inventarisatie is gekeken naar historische geografische en historisch stedenbouwkundige elementen in het plangebied:

- Historische geografie: Cultuurhistorische punten, lijnen en vlakken, zoals cultuurhistorische landschappen, historische paden, sloten, dijken, beplantingen etc. als ook historische zichtlijnen en historische wegen-, verkavelings- en beplantingspatronen etc.
- Historische (steden)bouwkunde: Beschermde stads- en dorpsgezichten, Rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en waardevolle bouwkundige objecten (molens, boerderijen, sluizen, etc.) en ensembles (erven, dorpen, linten, landgoederen, etc.).

Om tot een overzicht te komen van de kenmerkende elementen, is gebruik gemaakt van bestaande literatuur (o.a. Renes 1999, IKL 2009 en de beschrijvingen van beschermd dorpsgezichten Thorn en Wessem), het rijks- en gemeentelijk monumentenregister en historisch kaartmateriaal (Oude Rivierkaarten Rijkswaterstaat, Kadastraal Minuutplan, historisch topografische kaarten). Middels een

veldinspectie zijn alle elementen geïnventariseerd en in context beschouwd. Er zijn elementen toegevoegd die op basis van het bureauonderzoek nog niet waren benoemd. Alle elementen zijn gekarteerd en op een inventarisatiekaart weergegeven.

1.5.2 Waardering

Om de kenmerkende cultuurhistorische waarden vast te stellen, zijn de geïnventariseerde elementen gewaardeerd met behulp van de in de programmabreed gehanteerde erfgoedwaarderingsmethodiek. In de erfgoedwaardering gaan we uit van een aantal kwaliteiten, namelijk de beleefde kwaliteit (valt er iets aan te beleven?), de fysieke kwaliteit (verkeert het in goede staat?) en de inhoudelijke kwaliteit (wat vertelt het over het verleden?). Voor elke kwaliteit wordt een score op de schaal 1 tot 3 toegekend (1=indifferent, 2=positief, 3=hoog).

De mate van aan- of afwezigheid van deze kwaliteiten wordt bepaald aan de hand van een aantal criteria (zie Tabel 1 en Bijlage 1). Een indifferente waarde houdt in dat het element een erfgoedwaarde bezit, maar dat het element van minder belang is voor de structuur en/of betekenis van het gebied. Elementen met een positieve waarde zijn elementen die van belang voor de structuur en/of de betekenis van het gebied. Elementen met een hoge waarde zijn van essentieel belang voor de structuur en/of de betekenis van het gebied. De scores zeggen iets over welke kwaliteiten het element wel en niet bezit en waar kansen liggen voor benutting, versterking of verbetering.

Op basis van de resultaten van de erfgoedwaardering is een erfgoedwaardenkaart gemaakt. Deze kaart vormt de visuele presentatie van de waardering. Belangrijk om hierbij op te merken is dat alle geïnventariseerde elementen een bepaalde erfgoedwaarde bezitten. De kaart geeft alleen aan in welke mate het element erfgoedwaarde bezit.

Tabel 1 Beoordelingskader erfgoedwaardering

Kwaliteit	Criterium	Beschrijving
1. Beleefde kwaliteit *Valt er iets aan te beleven?*	Zichtbaarheid	Herkenbaarheid, zichtbaarheid of diversiteit aan elementen en patronen. De openheid en dichtheid van het landschap in verhouding tot de historische situatie. Zichtrelaties tussen elementen en de zichtbare samenhang tussen de onderdelen binnen het element. Mate van esthetiek en monumentaalheid.
	Herinnerbaarheid	Ouderdom, symboliek en verbondenheid met historische gebeurtenissen, lokale geschiedenissen, verhalen of met prominente gebruikers, bewoners, ontwerpers, opdrachtgevers, etc. Tevens valt onder herinnerbaarheid de mate waarin een element een uitdrukking is van een bijzondere innovatiewaarde die in verband staat met een historische gebeurtenis.
	Gebruikswaarde	Mate waarin het element nog een functie vervult in de huidige maatschappij, vanuit recreatief, toeristisch, sociaal of economisch oogpunt. Bijvoorbeeld associatie met bijzondere beleving,

		toeristische trekpleister, etc.
2. Fysieke kwaliteit *Verkeert het in goede staat?*	Gaafheid	Mate waarin het element authentiek, intact of compleet is. Als het object nog zijn oorspronkelijke functie heeft, de ensemblewaarden niet verstoord zijn of de omgeving vanuit structureel en visueel oogpunt gaaf is (herkenbaarheid), draagt dat bij aan een positieve waardering.
	Conservering	Fysieke bouw of bouwkundige staat. Mate waarin elementen in evenwicht verkeren met de omgeving.
3. Inhoudelijke kwaliteit *Hoeveel vertelt het over het verleden?*	Zeldzaamheid	De mate waarin het element uitzonderlijk is of een unieke verschijningsvorm heeft. Een element kan zeldzaam zijn als deze van uitzonderlijk belang voor het gebied en als er weinig of geen vergelijkbare elementen, patronen of types zijn.
	Informatiewaarde	Betekenis voor de wetenschap en informatiewaarde voor het gebied. Bevat elementen die bijdragen aan wetenschappelijk onderzoek of kennis van gebied. De mate waarin een element een uitdrukking is van een ontwikkeling.
	Ensemblewaarde	Mate van samenhang met (kwaliteiten van) andere elementen, mate waarin het onderdeel is van een groter geheel, of essentieel onderdeel is van een complex van elementen. Samenhang met de omgeving en betekenis van het object voor het aanzien van de omgeving.
	Representativiteit	Voorbeeldwaarde van een element. Mate waarin het element kenmerkend is voor een bepaalde stijl, type, periode en/of regio. Mate waarin het element kenmerkend is voor het ontstaan van het landschap.

1.6 Wettelijk- en beleidskader

Beleid of regelgeving	Inhoud & relevantie
Erfgoedwet 2016	Sinds 1 juli 2016 geldt de nieuwe Erfgoedwet. Deze wet harmoniseert wet- en regelgeving omtrent roerend en onroerend erfgoed en vormt één integrale Erfgoedwet voor het beheer en behoud van cultureel erfgoed, waaronder rijksmonumenten, rijkscollecties, archeologische monumenten, stads- en dorpsgezichten en UNESCO Werelderfgoederen. Ook de Monumentenwet 1988 is opgenomen in de Erfgoedwet. Een belangrijke wijziging voor archeologie is dat in de Erfgoedwet de regels voor de archeologische monumentenzorg aan de orde komen, terwijl de omgang met archeologie in de fysieke leefomgeving onderdeel wordt van de Omgevingswet die naar verwachting in 2021 in werking zal treden.
Monumentenwet 1988	Tot de Omgevingswet (gepland voor 1 januari 2021) ingaat, blijven de artikelen uit de Monumentenwet 1988, die niet terugkomen in de Erfgoedwet, onder overgangsrecht van kracht. Het gaat hierbij met name om regelingen omtrent omgevingsvergunningen en bestemmingsplannen.
Provinciaal Omgevingsplan Limburg 2014	Het Provinciaal Omgevingsplan (POL) is de omgevingsvisie waarin centraal staat wat er nodig is om de kwaliteit van de fysieke omgeving te verbeteren in een periode van tien jaar. De ambitie voor cultuurhistorie en landschap is de kenmerkende kwaliteiten en afwisseling van het landschap te behouden en te versterken en daarin de geschiedenis van Limburg samenhangend in de ruimte zichtbaar te houden om daarmee een aantrekkelijk woon-, leef- en vestigingsklimaat te bieden. Cultuurhistorie wordt beschouwd als onderdeel van de identiteit van het landschap en draagt bij aan ruimtelijke kwaliteit. De provincie streeft naar duurzaam gebruik van erfgoed in samenhang met de ruimte.
Omgevingsverordening Limburg, 2014	In de Omgevingsverordening Limburg heeft de Provincie regels vastgelegd en worden de kernkwaliteiten van de Bronsgroene landschapszone beschreven. Dit zijn: het groene karakter, het visueel-ruimtelijk karakter, het cultuurhistorisch erfgoed en het reliëf. Het studiegebied ligt in de Bronsgroene landschapszone.
Ruimtelijke Structuurvisie gemeente Maasgouw 2030	In de ruimtelijke structuurvisie heeft de gemeente haar visie vastgelegd per Dijksectie. Het plangebied ligt in Dijksectie Het land van Thorn. Voor Thorn is onder andere vastgelegd dat het landschap aan weerszijden van de Thornerbeek een hoofdlijn is in het beleid.
Erfgoedverordening gemeente Maasgouw	In 2018 is de nieuwe erfgoedverordening van kracht, die de oude uit 2010 vervangt. In de erfgoedverordening zijn de regels vastgelegd omtrent de aanwijzing en bescherming van gemeentelijke cultuurgoederen, gemeentelijke monumenten, rijksmonumenten, gemeentelijke stads- en dorpsgezichten.
Bestemmingsplan Oude kern Thorn 2014	Conform artikelen 36 en 37 uit de Monumentenwet van 1988 is het beschermde stads- of dorpsgezicht beschermd in een bestemmingsplan. In het bestemmingsplan zijn regels opgenomen omtrent de omgang met de gebouwde omgeving binnen de beschermde omgeving, ruimtelijk is dit vastgelegd als zijnde Waarde – Beschermd Dorpsgezicht.
Bestemmingsplan Oude kern Wessem 2011	De beschermde stads- of dorpsgezichten Thorn en Wessem zijn beschermd in het bestemmingsplan. Hierin zijn regels opgenomen omtrent de omgang met de gebouwde omgeving binnen de beschermde omgeving, ruimtelijk is dit vastgelegd als zijnde Waarde – Beschermd Dorpsgezicht.

2 Ontwikkeling in de tijd

Het Dijksectie Thorn - Wessem bevat twee historische kernen, Thorn en Wessem. De kernen van Thorn en Wessem vinden beide hun oorsprong in de Middeleeuwen. Tussen de twee kernen ligt een landelijk en vrijwel onbebouwd buitengebied. Er is een duidelijke relatie met de Maas. Naast de huidige Maas liggen in het gebied diverse oude Maasarmen, bijvoorbeeld bij de Baarstraat en Vijverbroek. De verbindende waterloop tussen de twee kernen is de Thornerbeek. Het ontstaan en de ontwikkeling van beide kernen is hierna beschreven.

2.1 Ontstaan en ontwikkeling Thorn

De geschiedenis van het gebied ten zuiden en ten oosten van Thorn is niet los te zien van de kern van het stadje. Het stadje Thorn is gelegen aan de rand van een Maasterras, op een hoogte van ongeveer 25 meter. De ontstaansgeschiedenis van de stad is nauw verbonden met het stichten van het Benedictessenklooster kort voor 995. Tot aan de 10e eeuwse ontginningen was het gebied moerassig en slecht bewoonbaar. In de loop van de 13e eeuw wordt het klooster een wereldlijk stift. Het klooster had een rijksonmiddellijke status, wat betekent dat het in bestuurlijk opzicht van geen enkele wereldlijke machthebber afhankelijk was. Het was een miniatuurvorstendom. Deze situatie heeft tot de opheffing van het klooster in de Franse tijd in 1797 het maatschappelijk leven in Thorn beheerst. Toen werden de abdijgebouwen en andere eigendommen van het stift in beslag genomen, verkocht of afgebroken. Alleen de abdijkerk bleef behouden en werd een parochiekerk. De parochiekerk is in 1860 door Pierre Cuypers gerestaureerd (Bestemmingsplan Land van Thorn, 2014). Thorn is sinds 1973 een beschermd stadsgezicht.

Figuur 2. Tekening uit de 18e eeuw met 'Gezicht op de abdij Thorn en de oude parochiekerk' (RCE).

Figuur 3. Foto van de stiftskerk, voor de restauratie (RCE).

Ten zuiden van Thorn ligt (solitair) de edelmanswoning de Grote Hegge en de hoeve de Kleine Hegge genaamd, waarvan de historie teruggaat tot voor de Franse tijd. De hoeves hadden tot in de jaren zeventig van de twintigste eeuw het zuidelijk achterland, dat reikte tot aan de Maas, in gebruik als weiland en akkerland. In de toelichting bij de aanwijzing van Thorn tot beschermd stadsgezicht wordt expliciet het behoudenswaardige karakter van het gebied onder de aandacht gebracht: “In het zuiden vormen de aldaar gelegen monumenten “de Grote Hegge” en “de Kleine Hegge”, met de direct daarbij behorende gronden, een begrenzing, die magnifieke uitzichten geeft op de zuidzijde van Thorn. Teneinde garanties te scheppen voor het behoud van deze uitzichten zijn derhalve genoemde elementen in de bescherming opgenomen” (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1973).

Het gebied ten zuiden en oosten van Thorn is tot 1960 te karakteriseren als een open agrarisch gebied, waarin landbouwgronden en weilanden elkaar afwisselen. De weilanden waren soms omzoomd met meidoornhagen met hier en daar een hoogstamboomgaard. De gronden waren tot 1797 in eigendom van het kapittel van de abdij. Pachters bewerkten de kleigronden of lieten hun vee grazen in de weilanden. Vanaf de Franse tijd kwamen de gronden in particulier bezit. De agrarische bestemming bleef. De ruimtelijke structuur van Thorn is na de Tweede Wereldoorlog ingrijpend veranderd. Vanaf deze tijd begint het dorp zich uit te breiden naar noorden met planmatig opgezette woonbuurten. Buiten het dorp zijn verschillende elementen bewaard gebleven die het historische karakter van het gebied versterken, zie verder paragraaf 2.3 (Bestemmingsplan Land van Thorn, 2014).

2.2 Ontstaan en ontwikkeling Wessem

Wessem dateert ook van het laatste kwart van de 10e eeuw en ontwikkelde zich al gauw als handelsplaats. Het was een van de zogenaamde stadiums langs de Maas. Mogelijk is Wessem ontstaan op initiatief van het plaatsje Heel, dat een havenplaats aan de Maas wilde hebben. Wessem maakte in ieder geval onderdeel uit van het domein van Heel, waar ook de oudste kerk te vinden is. In Wessem stond een dochterkerk gewijd aan H. Merardus waarvan de fundamenten gedateerd zijn in de 11e eeuw. In de 12e eeuw heeft Wessem muntrecht en mag het verschillende tollen heffen.

Er is uit de middeleeuwen geen kaartmateriaal bekend waaruit de ruimtelijke structuur van Wessem is op te maken. Wel kan structuur vergeleken worden met vergelijkbare dorpen langs de Maas. Waarschijnlijk is Wessem ontstaan langs een parallel aan de rivier lopende hoofdstraat, met dwars daarop enkele smallere straatjes naar de rivieroever toe en een tussen de hoofdstraat en de Maas gelegen kerk. In het geval van Wessem is de Steenweg de hoofdstraat, die in oostelijke richting liep naar de vermoedelijke markt aan de kruising van de landwegen van Thorn naar Pol (Figuur 4). Op het Kadastraal Minuutplan (1811-1832; Figuur 4) zijn wallen rondom Wessem te zien. Mogelijk had Wessem ook toegangspoorten. De Thornerbeek lijkt als gracht te fungeren.

Vanaf de 13e eeuw stagneerde de handel in Wessem en verplaatste zich naar omliggende plaatsen. Getuige de bouw van enkele koopmanshuizen in de 17e en 18e eeuw bleef de lokale marktfunctie van Wessem in stand, maar het speelde geen belangrijke regionale rol. De oudste kaarten van Wessem komen uit het einde van de 18e eeuw. De ruimtelijke structuur van de historische kern is sindsdien weinig gewijzigd. De grootste wijzigingen vonden plaats in het landschap buiten de dorpskern in de 20e eeuw, zie paragraaf 2.3 (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1987).

Figuur 4. De oude dorpskern van Wessem aan Thornerbeek (nu deels Maasboulevard) met in rood de Steenweg (Kadastraal Minuutplan, circa 1832). De kaart is georiënteerd op het noorden.

2.3 Recente landschap

Verschillende sporen in de kernen en daarbuiten herinneren aan het verleden en zijn in verschillende mate zichtbaar. Met uitzondering van de historische kernen van Thorn en Wessem is het oude wegenpatroon nog maar enigszins intact. De aanwezigheid van de natte gebieden in en nabij oude maasgeulen en maasterrassen en een oude hoeve in het buitengebied (Zegershof) hebben ervoor gezorgd dat niet alle oude wegen verdwenen zijn. De dorpsranden zijn niet overal meer gaaf door naoorlogse nieuwbouw. Dit geldt voor de noordzijde van Thorn en de westzijde van Wessem. De zuidrand van Thorn (die op een oude steilrand ligt) is in het bijzonder nog gaaf.

Het gebied van Zegershof ligt ten zuidoosten van Thorn, in een relatief intact cultuurhistorisch landschap. Deze hoeve is aan het eind van de 19e eeuw als hofboerderij opgericht en is sinds de oprichting nauwelijks gewijzigd. Ook nu is de Zegershof nog als een boerenbedrijf in gebruik. In de directe omgeving van Zegershof is op diverse plaatsen klei gewonnen (Meggelveld), nu nieuwe natuurgebieden. Het gebied van de Thornerbeek bevindt zich ruwweg tussen de Napoleonsbaan in het noorden en de Grote Hegge in het zuiden. Deze zone bestaat uit een combinatie van elementen: een oude steilrand van de Maas, een kleinschalige zandgroeve, en een gegraven beek ten behoeve van de watermolen van Thorn (IKL, 2009).

Het gebied ten zuiden van Thorn en Wessem staat nu bekend als het Maasplassen gebied. Op de historische kaarten is duidelijk te zien dat het Maasuiterwaarden landschap ingrijpend is veranderd de afgelopen 50 jaar (Figuur 6 - Figuur 10). In het gebied heeft op grote schaal zand en grindwinning plaatsgevonden waarbij grote plassen zijn gevormd, zoals de Grote Hegge bij Thorn. De aanwezigheid van het zand en grind en de winning daarvan staan in verband met de vele dakpannen- en steenfabrieken die het gebied rijk is. Ook langs de Meers bevindt zich een dakpannenfabrieken. Oostelijk van Thorn ligt een complex van kleiwinningspuntten, nu natuurgebied Meggelveld.

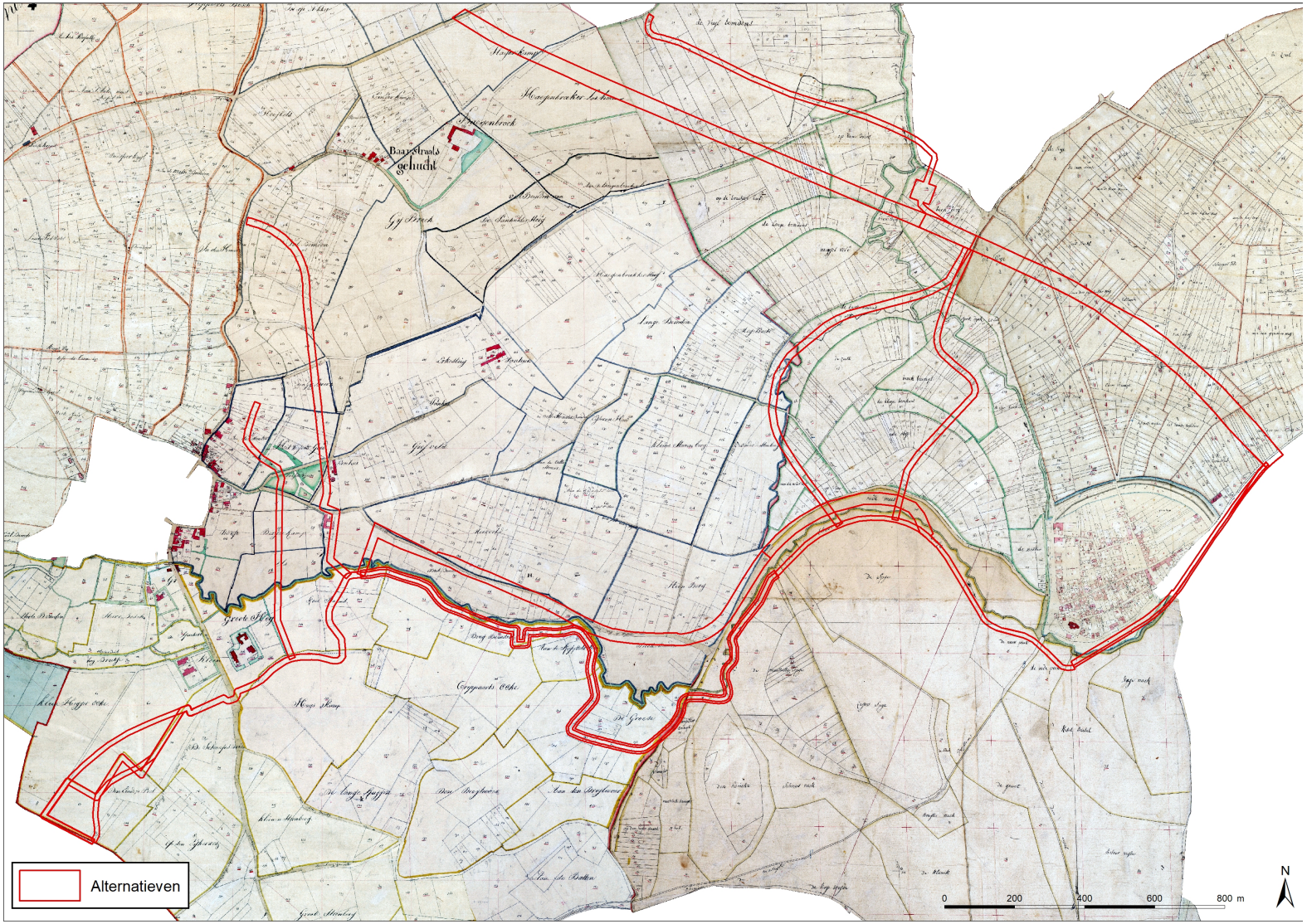
In de jaren 1930 werd even ten noorden van Wessem het kanaal van Nederweert naar Wessem gegraven. Hierdoor werd de Panheelderbeek doorsneden en de verbinding naar Pol via de Polstraat onmogelijk. In 1966 werd de parallel aan het kanaal lopende autosnelweg Eindhoven-Maastricht (A2), met daarin opgenomen een brug over de Maas, dicht langs Wessem aangelegd, waardoor het veer overbodig werd. Een andere ingrijpende verandering deed zich voor met de aanleg van de Prins Mauritshaven direct ten zuidwesten van Wessem in 1970. Voor deze haven, gecombineerd met de grindwinning zijn grote stukken van de uiterwaarden vergraven. Tevens werd langs de Beekstraat een kade aangelegd (Maasboulevard) en werden de benedenloop van de Panheelder- en Thornerbeek gedempt. Op die plaats werd een brede weg aangelegd. Daarmee verloor de Steenweg haar ontsluitingsfunctie naar Thorn.

Figuur 5 Thorn aan de Maasplassen eind jaren ’90. Op voorgrond de Kleine Hegge, Groote Hegge en de Waterstraat vanuit het centrum van Thorn. Rechts op de foto de oude akkers (Els, Bergerkamp, Weijers Goed) langs de kern van Thorn (RCE).

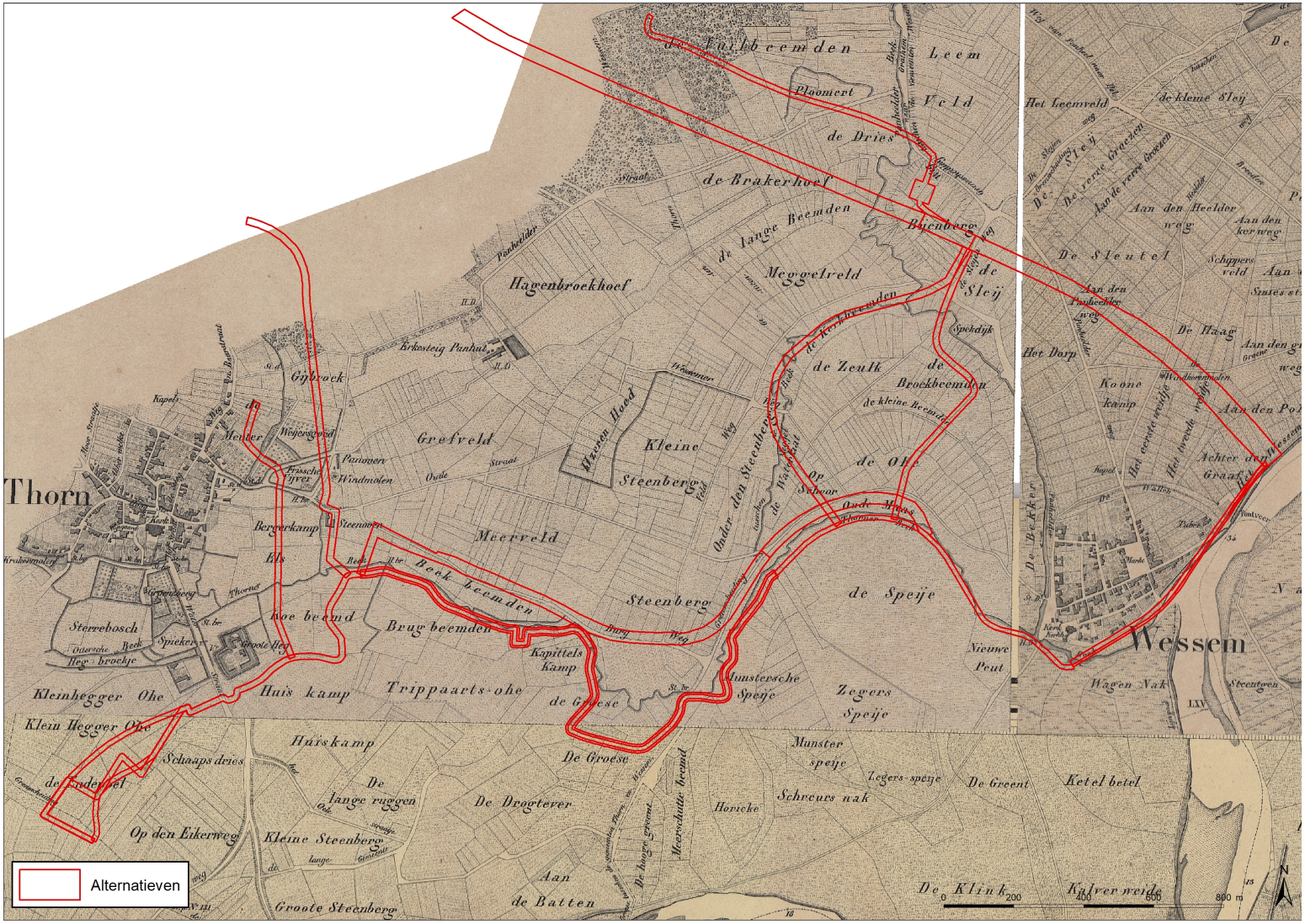

Alternatieven
0
200
400
600
800 m
N

Figuur 6. De alternatieven voor de dijkversterking op het Kadastraal Minuutplan (circa 1832).

Thorn
Wessem
Alternatieven
0
200
400
600
800 m
N

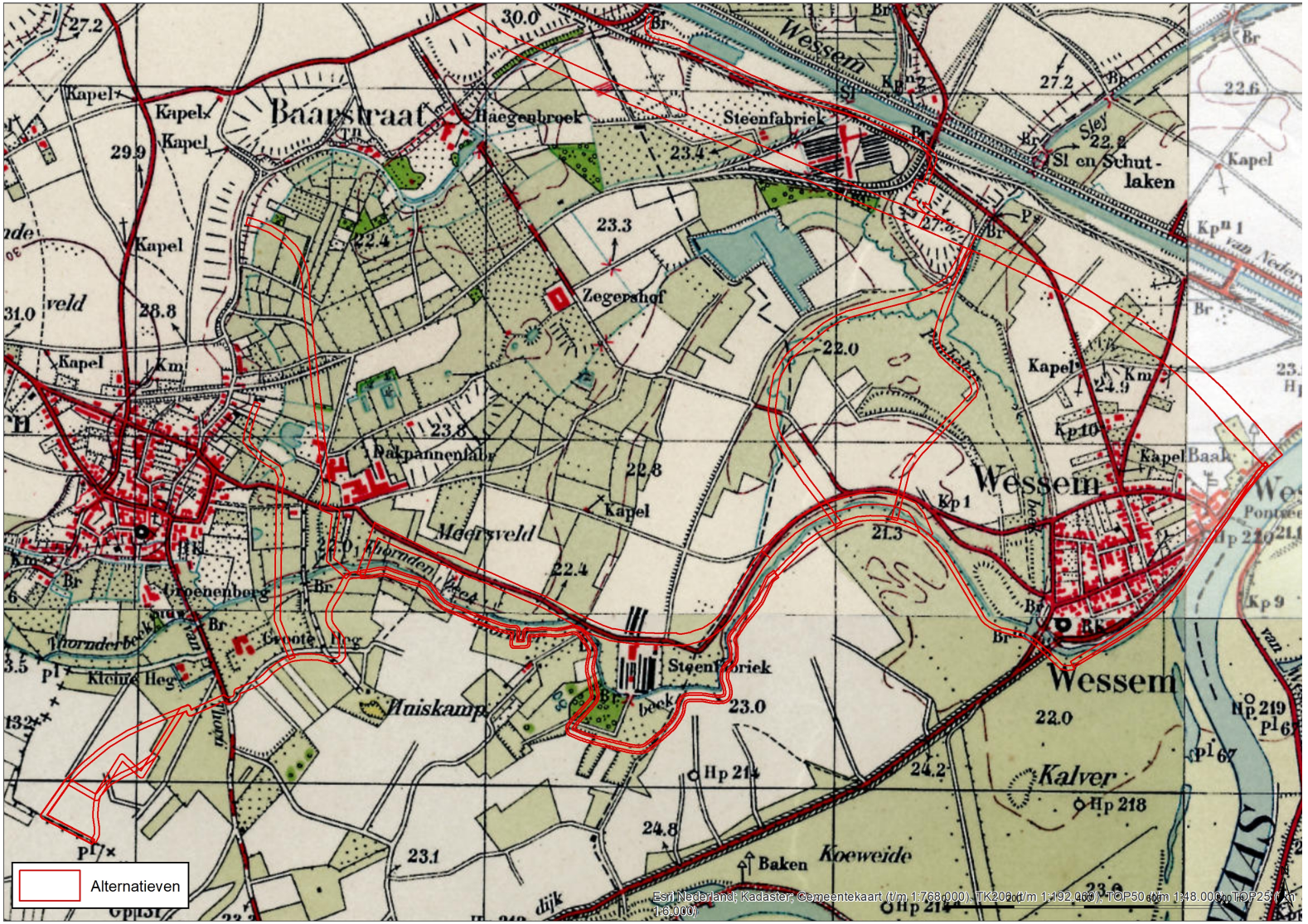
Figuur 7. De alternatieven voor de dijkversterking op de rivierkaart (ca. 1850).

Figuur 8. De alternatieven op de Bonnekaart (circa 1900).

Alternatieven
Esri Nederland, Kadaster, Gemeentekaart (t/m 1:768.000), TK20 (t/m 1:192.000), TOP50 (t/m 1:48.000), TOP25 (t/m 1:8.000)

Figuur 9. De alternatieven op de topografische kaart (circa 1950).

Esri Nederland; Kadaster, Gemeentekaart (t/m 1:768.000), Wegenkaart (t/m 1:192.000), TOP50 (t/m 1:48.000), TOP25 (t/m 1:6.000)
Heerbaan
Baarstraat
Haegenbroek
Steenfabriek
Gemeente
Thorn
Zegershof
Wessem
Dakpannenfabr
Meersveld
Thornerbeek
Groenenberg
Grote Hegge
Steenfabriek
Pr Mauritshaven
Jachthaven
De Grote
Hegge
Alternatieven
0
200
400
600
800 m

Figuur 10: De alternatieven op een topografische kaart uit 2000.

3 Inventarisatie

3.1 Historische geografie

Onder historisch geografische elementen wordt onderscheid gemaakt tussen vlak- lijn- en puntelementen. De elementen staan afgebeeld op de inventarisatiekaart in Figuur 11.

Tabel 2 Inventarisatie historisch geografie

Locatie	Type	Naam	Beschrijving
Vlakelementen			
Dijksectie 2, 3, 4, 6, 7	Oud bouwland (velden)	Meerveld, Steenberg, Kleine Steenberg, Frissche Vijver Grefveld, Erkesteig, Hagenbroekhoef, Meggelveld, de Zeulk, Op Schoor, de Ohe	De velden zijn grote stukken bouwland die door een aantal boeren worden gebruikt, open dorpsakkers. Binnen het veld zijn de afzonderlijke kavels begrensd door markeringen, zoals greppels, grensstenen of grasstroken (Renes, 1999). De velden liggen op iets hogere en drogere zones. Vooral de randzones tussen dorp en platteland zijn erg waardevol. Hier worden nog huisweides aangetroffen met oude hoogstam-fruitbomen vaak omheind door hagen. De kleinschalige afwisseling is landschappelijk waardevol.
Dijksectie 1 t/m 7	Graslanden geperceleerd en ongeperceleerd	Klein Hegger Ohé, Bergerkamp, Els, Wijers Goed, Gijbroek, de Lange Beemden, Onder de Steenberg, de Kerkbeemden, de Broekbeemden	In het geperceleerde grasland werden de perceelscheidingen aangegeven door natte sloten of (meidoorn) heggen (Renes, 1999).
Lijnelementen			
Dijksectie 2, 3, 4, 6, 7	Historische waterloop, onderbroken	Thornerbeek	De Thornerbeek loopt noordelijk van de Grote Hegge in de richting van Wessem. Het is een afsplitsing (zijarm) van de Itterbeek. Het gebied rondom de Thornerbeek bestaat uit een combinatie van elementen: een oude steilrand van de Maas, een kleinschalige zandgroeve, een gegraven beek ten behoeve van de watermolen van Thorn en het Vijverbroek (een afgesneden en oude Maasmeander) op Belgisch grondgebied. De Thornerbeek is deels gegraven om de watermolen van Thorn te voorzien van water. Ze stroomt door een oude maasgeul die in het verleden een hoge steilrand heeft achtergelaten, tussen de begraafplaats van Thorn en de Napoleonsbaan. Deze steilrand is op verschillende plaatsen als zandgroeve (op kleinschalig niveau) gebruikt. De

			waterloop volgt grotendeels nog de dezelfde kronkelende bedding als aan het begin van de 19e eeuw. Tussen de Thornerweg en de Thornerbeek ligt een steenfabriek, die op deze locatie teruggaat tot eind jaren twintig van de twintigste eeuw.
Dijksectie 4-5, 7	Historische waterloop	Panheelderbeek	Oude maasmeander, de Panheelderbeek volgt grotendeels nog dezelfde kronkelende bedding als aan het begin van de 19e eeuw. De beek begint bij Grathem en loopt via Panheel naar Wessem. Door de aanleg van het kanaal Wessem-Nederweert en de A2 is deze verbinding echter verbroken en zijn delen verlegd. De benedenloop in Wessem is ter plaatse van de huidige Beekstraat gedempt.
Dijksectie 3, 7	Historische waterloop, verdwenen	Meggelbeek	Deze oude beek is gedempt en liep langs het Meggelveld in een oude Maasmeander
Dijksectie 1	Historische weg	Waterstraat	Betreft de oude weg van Thorn naar de Maasoever.
Dijksectie 1 t/m 4, 6, 7	Historische wegen	Meers, Oude Straat, Panheelderstraat, Erkesteeg, Weijersweg, Wessemerweg	Wegen door de velden tussen Thorn en Wessem.
Dijksectie 6	Historische wegen	Baarstraat	Ligt op de hoge grond, op de steilrand. Het buurtschap Baarstraat is langs de weg ontstaan. De ligging is onveranderd.
Dijksectie 7	Historische wegen	Meggelveldweg, Spekdijk, Hofstraat	Deze wegen liggen in het verlengde van elkaar en volgen de loop van de oude Maasmeander (later Meggelbeek en Panheelderbeek). De wegen zijn gelegen op de hogergelegen steilranden langs de beken.
Dijksectie 6, 7		Steilranden	De steilranden zijn ontstaan door het insnijden van de Maasgeul. De steilranden liggen bij de Baarstraat, Meggelbeek/ Meggelveldweg. De steilranden zijn niet alleen zichtbaar op het hoogtemodel, maar ook nog herkenbaar in het veld.

3.2 Historische stedenbouwkunde

Onder historische stedenbouwkunde wordt onderscheid gemaakt tussen rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en andere historische panden, bouwwerken of ensembles. De elementen (behalve panden in historisch centrum) staan afgebeeld op Figuur 12.

Tabel 3 Inventarisatie historische stedenbouw

Dijksectie	Type	Naam	Beschrijving

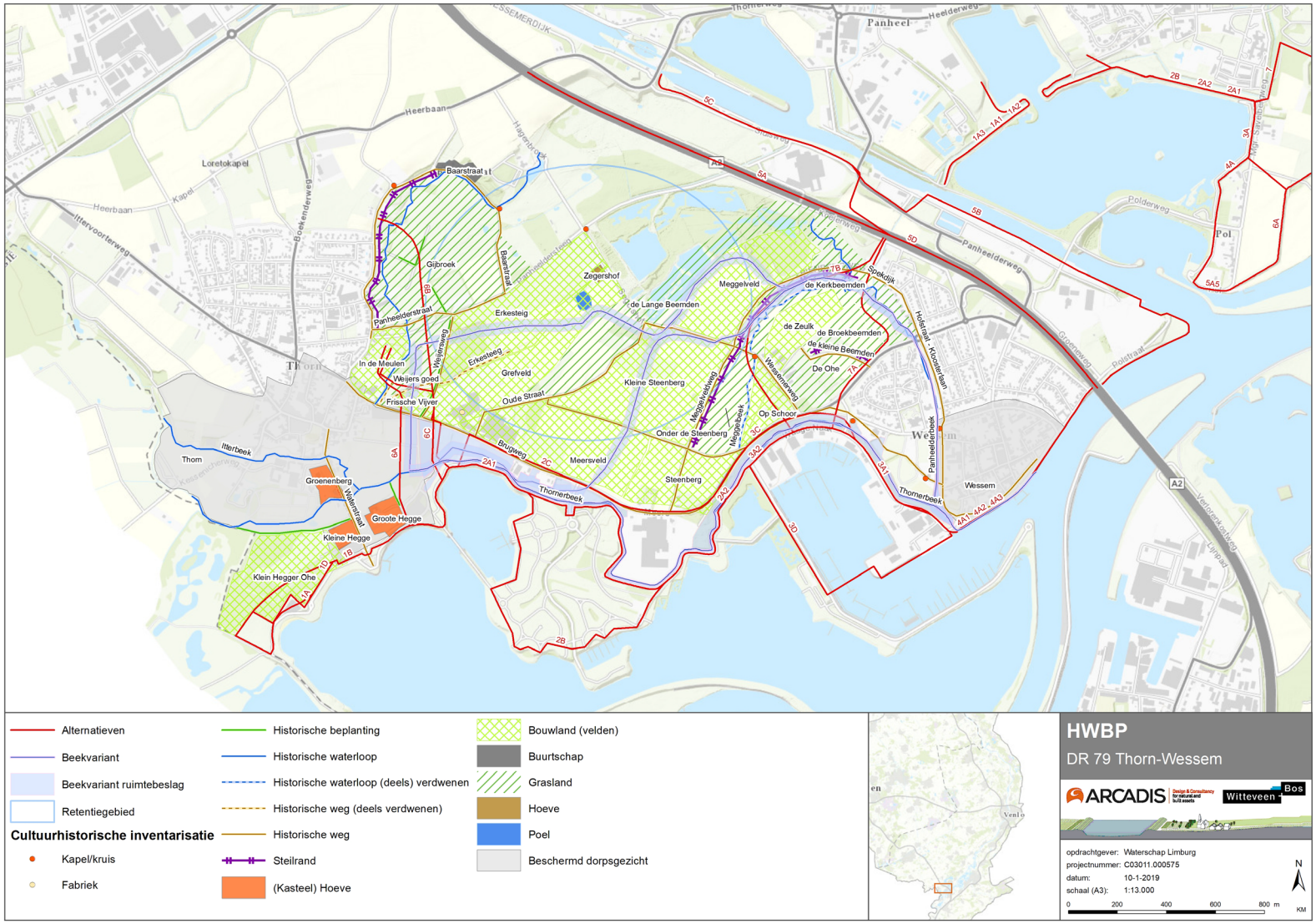

Beschermde stads- en dorpsgezichten			
Dijksectie 1, 2, 6	Historische kern	Thorn	Van rijkswege beschermd stadsgezicht sinds 1973, vanwege zijn historisch authentieke straatbeeld, de markante Stiftskerk, gedeelten van de abdij, zijn met maaskeien uitgevoerde bestrating, fraaie patriciërswoningen en hoog ommuurde hoven (Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1973). Wettelijk beschermd middels het Overgangsrecht in de Erfgoedwet en beleidsmatig in bestemmingsplan Oude Kern Thorn (2014)
Dijksectie 3 t/m 5, 7	Historische kern	Wessem	Van rijkswege beschermd dorpsgezicht sinds 1994. De kern van Wessem is haar huidige vorm is ontstaan in de Middeleeuwen, op een van nature gunstige vestigingsplaats langs de Maas, die lange tijd een pleisterplaats vormde in een handelsroute over deze rivier. Ook het huidige ruimtelijk karakter van de kern wordt nog voor een belangrijk deel wordt bepaald door dit Middeleeuwse stratenplan en het overwegend historische bebouwingsbeeld (Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1987). Wettelijk beschermd middels het Overgangsrecht in de Erfgoedwet en beleidsmatig in bestemmingsplan Oude Kern Wessem (2011).
Rijksmonumenten			
Dijksectie 1	Kasteelhoeve	Grote Hegge	Grote kasteelhoeve (edelmanshuis) met binnenplaats. Het terrein is in het verleden omgracht geweest. De hoeve is gedeeltelijk opgetrokken uit mergel en dateert uit de 15e tot 18e eeuw (RCE).
Dijksectie 1	Hoeve	Kleine Hegge	Voormalige herenhoeve buiten de kern gelegen (RCE). De Kleine Hegge stamt in naam uit het midden van de 15e eeuw toen op deze plaats een edelmanswoning stond met dezelfde naam. Het huidige landgoed is in particulier bezit en aan het begin van de eeuw gerestaureerd (grachtenfestivalaandemaas.nl).
Mogelijk retentiegebied	Hoeve	Zegershof	Het gebied van Zegershof ligt ten oosten van Thorn, in een relatief intact cultuurhistorisch landschap. Deze hoeve is aan het eind van de 19e eeuw als hofboerderij opgericht en is sinds de oprichting nauwelijks gewijzigd. Ook nu is de Zegershof nog als een boerenbedrijf in gebruik. In de directe omgeving van Zegershof is op diverse plaatsen klei gewonnen. Die oude kleiputten zijn nu nieuwe natuurgebieden. De directe omgeving van het boerenhof is met de jaren steeds aangepast. Mede hierdoor is de erfbeplanting grotendeels verdwenen. Alleen de laan langs het boerenhof roept herinneringen op uit het verleden (IKL, 2009). De boerderij is destijds gebouwd als exacte kopie van boerderij Beatrixhof te Roerdalen (RCE).

Andere bouwwerken			
Dijksectie 6	Buurtschap	Baarstraat	De oude Baarstraat volgt een Maasarm en hierlangs is bebouwing ontstaan (met een klein gehuchtje daarbij). De Baarstraat is met Gijbroek een bijzondere landschappelijke en cultuurhistorische combinatie.
Dijksectie 6, 7, mogelijk retentiegebied	Kruisen en kappelen	Kruisen en kappelen	In het buitengebied tussen Thorn en Wessem staan meerdere kruisen en kapellen, meestal op een kruising of splitsing van wegen. De kruisen en kapellen zijn ingetekend volgens historisch kaartmateriaal en huidige luchtfoto. De types zijn niet verder onderzocht. Allen zijn een blijk van een rijke religieuze traditie en typische elementen in het Limburg landschap.
	Dakpannen-fabriek	Dakpannenfabriek Gebr. van de Boel	De rond 1740 opgerichte dakpannenfabriek van de Boel is gevestigd aan de Meers en opgericht door Lambert van de Boel. Het bedrijf werd in 1770 overgenomen door Joannes Nicolaas van de Boel. Gedurende deze periode produceert men hier rode, blauwe en zoutverglaasde dakpannen. Omstreeks 1850 wordt de fabriek voorzien van een stoommachine, voor deze tijd draaide er een windmolen om de pannenfabriek van energie te voorzien. Toen werd er in 1965 besloten om de gehele fabriek te automatiseren, tot 2004 is het eigen panmodel geproduceerd (dakpannen-handel.nl).

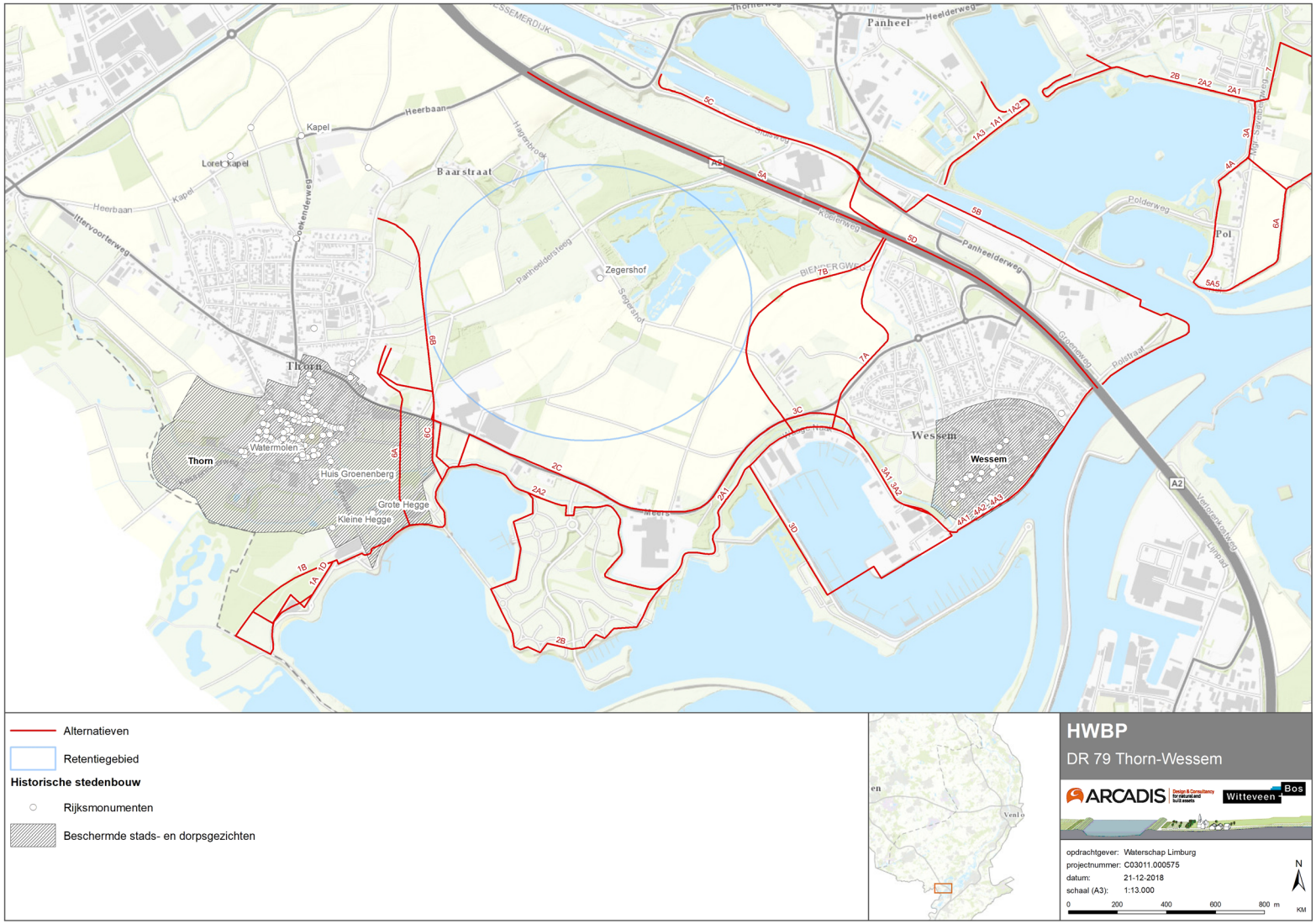

Alternatieven
Beekvariant
Beekvariant ruimtebeslag
Retentiegebied
Cultuurhistorische inventarisatie
Kapel/kruis
Fabriek
Historische beplanting
Historische waterloop
Historische waterloop (deels) verdwenen
Historische weg (deels verdwenen)
Historische weg
Steilrand
(Kasteel) Hoeve
Bouwland (velden)
Buurtschap
Grasland
Hoeve
Poel
Beschermd dorpsgezicht
HWBP
DR 79 Thorn-Wessem
ARCADIS
Witteveen+Bos
opdrachtgever: Waterschap Limburg
projectnummer: C03011.000575
datum: 10-1-2019
schaal (A3): 1:13.000
Panheel
Thorn
Wessem
Loretokapel
Baarstraat
Gijbroek
Zegershof
Erkesteig
Grefveld
Kleine Steenberg
Meersveld
Steenberg
Onder de Steenberg
Op Schoor
de Lange Beemden
Meggelveld
de Kerkbeemden
de Zeulk
de Broekbeemden
de kleine Beemden
De Ohe
In de Meulen
Weijers goed
Frissche Vijver
Oude Straat
Groenenberg
Groote Hegge
Kleine Hegge
Klein Hegger Ohe
Ittervoorterweg
Heerbaan
Boekenderweg
Panheelderstraat
Weltevredeweg
Weltevredestraat
Ittenbeek
Brugweg
Thornerbeek
Meggelbeek
Meggelheideweg
Weesemeerweg
Spiekdijk
Holstraat - Koosterhan
Panheelderbeek
Polderweg
Panheelderweg
Poltstraat
Veldoratenweg
A2
A3

Figuur 11. Cultuurhistorische inventarisatiekaart

Alternatieven
Retentiegebied
Historische stedenbouw
Rijksmonumenten
Beschermde stads- en dorpsgezichten
HWBP
DR 79 Thorn-Wessem
ARCADIS
Witteveen+Bos
opdrachtgever: Waterschap Limburg
projectnummer: C03011.000575
datum: 21-12-2018
schaal (A3): 1:13.000
0 200 400 600 800 m
KM
N
Thorn
Wessem
Panheel
Baarstraat
Zegershof
Watermolen
Huis Groenenberg
Grote Hegge
Kleine Hegge
Kapel
Loret kapel
Heerbaan
Ittervoorterweg
Jokkenderweg
Panheelderweg
Polderweg
Heelderweg
Pollstraat
Groenstraat
Vaticaanseweg
Lijnpaal
A2
A3

Figuur 12. Overzicht beschermde dorpsgezichten en rijksmonumenten

Figuur 13: historische kasteelhoeve Grote Hegge met zicht op de Stiftkerk van Thorn (www.opentoptrouwlocatieroute.nl).

Figuur 14: zicht op de Thorn vanaf de Grote Hegge (IBM, 2018).

Figuur 15: zicht op de weilanden tussen Thorn en de Grote Hegge (IBM, 2018).

Figuur 16 zicht op de Stiftkerk van Thorn vanaf oostzijde (IBM, 2018)

Figuur 17: Thornerbeek met dijk (IBM, 2018).

Figuur 18: Open velden/ bouwlanden ter hoogte van de Hagenbroekerweg, noordzijde van Wessem (IBM, 2018).

Figuur 19 Zegershof in het cultuurhistorisch landschap (IBM, 2018).

Figuur 20 Zegershof (rolandweyers.wordpress.com).

Figuur 21: Veldkruis aan de Haegenbroekweg (IBM, 2018)

Figuur 22 Kruising van de Kerkstraat en Kloosterlaan in Wessem en zicht op de St. Medarduskerk. Rechts het begin van de Beekstraat en de Maasboulevard (Google Maps).

Figuur 23 Maasboulevard (Beekstraat) bij Wessem richting oost (IBM, 2018).

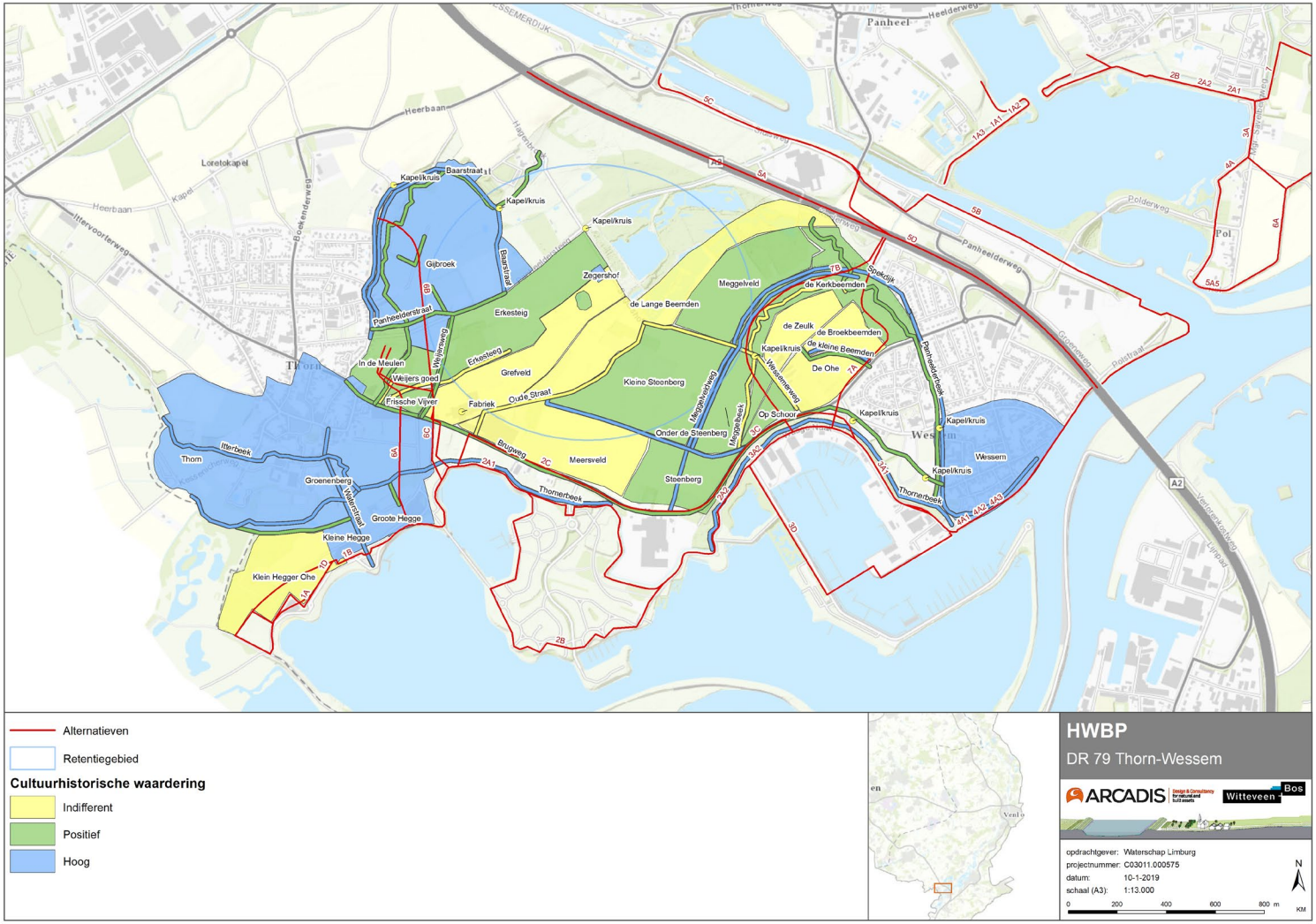
Figuur 24 Maasboulevard (Beekstraat) bij Wessem richting west (IBM, 2018)

4 Waardering

Figuur 25. Cultuurhistorische waardenkaart Thorn Wessem

Tabel 4 Erfgoedwaardering

	Beleefde kwaliteit			Fysieke kwaliteit		Inhoudelijke kwaliteit				
Element	**Zichtbaarheid**	**Herinnerbaarheid**	**Gebruikerswaarde**	**Gaafheid**	**Conservering**	**Zeldzaamheid**	**Informatiewaarde**	**Ensemblewaarde**	**Representativiteit**	**Gemiddelde**
Vlakelementen										
Bouwlanden en graslanden Kleine Steenberg, Meggelveld, Op Schoor, Frissche Vijver, Erkesteig, Wijers Goed, Gijbroek, Bergerkamp, Els, de Kerkbeemden, Onder de Steenberg,	Er is duidelijk verschil tussen bouwlanden en graslanden die nog relatief goed beleefbaar zijn en de bouwlanden en graslanden die door recentere ingrepen minder goed bewaard zijn gebleven. De bouwlanden en graslanden met een hoge cultuurhistorische waardering kenmerken zich door de openheid en het gebruik als bouwland/grasland. De kleinschalige afwisseling is landschappelijk waardevol. Score: 3			Fysieke kwaliteit gemiddeld: nog relatief gaaf, hoewel de ruilverkaveling individuele perceelgrenzen heeft aangetast. Vooral de randzones tussen dorp en platteland zijn erg waardevol. De zuid- en oostrand van oud Thorn en ook de west- en zuidrand van oud Wessem is nog geheel gaaf. Hier worden nog huisweides aangetroffen met oude hoogstam-fruitbomen vaak omheind door hagen. Score: 2		Inhoudelijke kwaliteit gemiddeld: de zeldzaamheid is laag, de bouwlanden in de vorm van open velden komen in het hele Maasgebied. De informatiewaarde is gemiddeld. Het gebied kent een lange bewoningsgeschiedenis. Er is een hoge samenhang tussen de akkergronden, landwegen, perceelgrenzen en historische beplanting. Score: 2				**2**
Bouwlanden en graslanden Meersveld, Steenberg, de Zeulk, de Ohe, Grefveld, Klein Hegger Ohé, de Lange Beemden, de Broekbeemden	Er is duidelijk verschil tussen bouwlanden en graslanden die nog relatief goed beleefbaar zijn en de bouwlanden en graslanden die door recentere ingrepen minder goed bewaard zijn gebleven. Deze groep bouwlanden en graslanden is minder goed te beleven, omdat de structuren tot op zekere hoogte zijn aangetast en den de kenmerkende openheid en het gebruik is gewijzigd. Score: 1			Fysieke kwaliteit gemiddeld: de mate van gaafheid en conservering van deze bouwlanden en graslanden is laag door bebouwing en ruilverkaveling. Score 1		Inhoudelijke kwaliteit gemiddeld: de zeldzaamheid is laag, de bouwlanden in de vorm van open velden komen in het hele Maasgebied. De informatiewaarde is gemiddeld. Het gebied kent een lange bewoningsgeschiedenis. De samenhang tussen akkergronden, landwegen en perceelgrenzen is grotendeels verdwenen. Score: 1				**1**

Historische kern Thorn *Beschermd stadsgezicht*	Beleefde kwaliteit hoog: het stadsgezicht van Thorn is van rijkswege beschermd vanwege zijn historisch authentieke stadsbeeld. Met name de zichtbaarheid en herinnerbaarheid scoren hoog. Score: 3	Fysieke kwaliteit hoog: met name de zuid- en oostzijde van Thorn zijn gaaf. Richting het noorden woninguitbreiding na WO II. Score: 3	Inhoudelijke kwaliteit hoog: hoge informatiewaarde want Thorn kent een lange en specifieke historie. Hoge mate van ensemblewaarde door samenhang tussen bewoning, stratenpatroon en de Grote en Kleine Hegge. De mate van representativiteit is hoog vanuit het belang van Thorn in de historie van de Noordelijke Maasvallei en als wereldlijk stift. Score: 3	**3**
Historische kern Wessem *Beschermd dorpsgezicht*	Beleefde kwaliteit hoog: het dorpsgezicht van Wessem is van rijkswege beschermd. De context van het dorp Wessem is sterk veranderd door grindafgravingen, aanleg van de haven en aanleg Maasoever in de jaren 1970 en aanleg A2. De historische kern is zelf nog goed beleefbaar. Score: 3	Fysieke kwaliteit hoog: de historische kern is gaaf. De ruimtelijke situatie aan de zuidzijde is veranderd door grindwinning. Score: 3	Informatiewaarde hoog: Wessem kent een lange historie. Ensemblewaarde hoog: samenhang tussen bewoning, stratenpatroon en ligging t.o.v. de Maas. Representativiteit hoog: belang van Wessem in de historie van de Noordelijke Maasvallei en de handel over de Maas. Score: 3	**3**
Buurtschap Baarstraat	Beleefde kwaliteit hoog: ligging op de terrasrand zeer herkenbaar en zicht over de lager gelegen oude Maasarm (Gijbroek) zeer mooi. Score: 3	Fysieke kwaliteit hoog: de buurtschap is nog authentiek, weinig aan moderne uitbreiding onderhevig geweest. Score: 3	Inhoudelijke kwaliteit hoog: hoge mate van ensemblewaarde vanwege samenhang tussen de ontwikkeling van het landschap en menselijke bewoning (bewoning op hogere gronden) en dus tussen bewoning, steilrand, grasland en de Baarstraat. Score: 3	**3**
Grote Hegge *Rijksmonument*	Beleefde kwaliteit hoog: de rijksmonumentale kasteelhoeve de Grote Hegge en hoeve de Kleine Hegge met bijbehorende gronden en uitzichten op de zuidzijde van Thorn zijn belangrijke elementen van het beschermd dorpsgezicht Thorn. De context sterk veranderd door grindafgravingen. Zicht op dorp en kerk Thorn nog zeer mooi. Aan de zuidzijde is de openbare ruimte slecht onderhouden (parkeerplaats en oeverzone). Score: 3	Fysieke kwaliteit hoog: de kasteelhoeve is fysieke in goede staat bewaard. Verder geen specifieke informatie voorhanden over de authenticiteit. Score: 3.	Inhoudelijke kwaliteit hoog: hoge mate van informatiewaarde en ensemble waarde. De Grote Hegge vertelt de geschiedenis van een belangrijke periode van Thorn. Het heeft een sterke samenhang met omliggende elementen (historische kern Thorn, Kleine Hegge) en structuren (bouwlanden, wegen, historische kern). Score: 3	**3**
Kleine Hegge *Rijksmonument*	Beleefde kwaliteit hoog: de rijksmonumentale kasteelhoeve de Grote Hegge en hoeve de Kleine Hegge met bijbehorende gronden en uitzichten op de zuidzijde van Thorn zijn belangrijke elementen van het beschermd dorpsgezicht Thorn. De context is sterk veranderd door de grindafgravingen. Zicht op dorp en kerk Thorn	Fysieke kwaliteit hoog: de Kleine Hegge is fysieke in goede staat bewaard. Verder geen specifieke informatie voorhanden over de authenticiteit. Score: 3.	Inhoudelijke kwaliteit hoog: hoge mate van informatiewaarde en ensemble waarde hoog. De Kleine Hegge vertelt de geschiedenis van een belangrijke periode van Thorn. Het heeft een sterke samenhang met omliggende elementen (historische kern Thorn, Grote Hegge) en structuren (bouwlanden, wegen, historische kern). Score: 3	**3**

	nog zeer mooi. Score: 3			
Zegershof *Rijksmonument*	Beleefde kwaliteit hoog: de rijksmonumentale boerderij de Zegershof bevindt zich in een relatief intact cultuurhistorisch landschap (veld genaamd 'Erkesteig'). In de directe omgeving van Zegershof is op klei gewonnen (Meggelveld), nu nieuwe natuurgebieden. Score: 3	Fysieke kwaliteit hoog: De hoeve is aan het eind van de 19de eeuw als hofboerderij opgericht en is sinds de oprichting nauwelijks gewijzigd. Score: 3	Inhoudelijke kwaliteit hoog: hoge mate van informatiewaarde en ensemblewaarde door de combinatie van de hoeve met het omringende landschap. Zekere mate van representativiteit voor het Midden Limburgse gebied. Score: 3	**3**
Lijnelementen				
Thornerbeek	Fysieke kwaliteit hoog: De Thornerbeek loopt noordelijk van de Grote Hegge in de richting van Wessem. Het is een afsplitsing (zijarm) van de Itterbeek. Een deel van de beek is nog goed beleefbaar. Score: 3	Fysieke kwaliteit gemiddeld: De waterloop volgt grotendeels nog de dezelfde kronkelende bedding als aan het begin van de 19e eeuw. De benedenloop van de Thornerbeek is gedempt en hier de Maasboulevard (Beekstraat) aangelegd. De beek wordt onderbroken bij de Steenfabriek, verder volgt de beek de historische ligging. Score: 2	Inhoudelijke kwaliteit hoog: het gebied rondom de Thornerbeek bestaat uit een combinatie van elementen: een oude steilrand van de Maas, een kleinschalige zandgroeve, een gegraven beek ten behoeve van de watermolen van Thorn en het Vijverbroek (een afgesneden en oude Maasmeander) op Belgisch grondgebied. Het heeft een hoge informatie- en ensemblewaarde. Score: 3	**3**
Meggelbeek	Beleefde kwaliteit laag: het element is verdwenen. Score: 1	Fysieke kwaliteit laag: de waterloop is gedempt, het element is verdwenen. Score: 1	Inhoudelijk kwaliteit laag: alleen nog verwijzing in toponiem. Vertelt iets over Op historische kaarten en in huidige toponiemen. Score: 1	**1**
Panheelderbeek	Beleefde kwaliteit gemiddeld: het element nog deels goed beleefbaar als meanderende beek en relict van oude Maasarm. Score: 2	Fysieke kwaliteit laag: de waterloop is ter plaatse van de Beekstraat in Wessem gedempt en doorsneden door het kanaal en de snelweg. Verder heeft de beek een historische loop rond Wessem. Score: 1	Inhoudelijk kwaliteit laag: alleen nog verwijzing in toponiem. Vertelt iets over Op historische kaarten en in huidige toponiemen. Score: 2	**2**
Waterstraat, Baarstraat, Meggelveldweg, Spekdijk, Hofstraat	Beleefde kwaliteit hoog: de zichtbaarheid is goed en de wegen zijn nog steeds in gebruik. Relatie met historische kernen. Score: 3	Fysieke kwaliteit gemiddeld: Historisch wegenpatroon en omliggende bouwlanden gedeeltelijk intact. Score: 2	Inhoudelijk kwaliteit hoog: zeldzaamheid, informatiewaarde, representativiteit laag, maar ensemblewaarde hoog als onderdeel van het middeleeuws stratenpatroon van Thorn en Wessem. Score: 3	**3**

Meers, Oude Straat, Panheelderstraat, Erkesteeg, Weijersweg, Wessemerweg	Beleefde kwaliteit laag: de zichtbaarheid is goed en de wegen zijn nog steeds in gebruik, enkele zijn echter (deels) verdwenen. Geen bijzondere beleefde waarde of relatie met geschiedenis of herinneringen. Score: 1	Fysieke kwaliteit gemiddeld: Historisch wegenpatroon en omliggende bouwlanden gedeeltelijk intact. Sommige wegen zijn (deels) verdwenen. Score: 1	Inhoudelijk kwaliteit gemiddeld: zeldzaamheid, informatiewaarde, representativiteit laag. Ensemblewaarde positief als onderdeel van het historisch patroon. Score: 2	**1**
Steilranden	Beleefde kwaliteit gemiddeld: de steilranden zijn (voor een geoefend oog) herkenbaar in het landschap. Score: 2	Fysieke kwaliteit hoogt: het lijnelement dat de oude Maasmeander zichtbaar maakt is in het landschap nog steeds goed behouden. Score 3	Inhoudelijk kwaliteit hoog: zeldzaamheid en representativiteit laag, maar informatiewaarde en ensemblewaarde hoog: op zichzelf staand geen bijzonder element, maar in context een belangrijk element op lokale schaal door samenhang met ontstaan van het landschap door werking van de Maas en het gebruik van het landschap door de mens. Score: 3	**3**
Puntelementen				
Kruisen en kapellen	Beleefde kwaliteit gemiddeld: de kruisen en kapellen staan vaak op een kruising van wegen, en verhogen de beleving van het historisch landschap en de katholieke devotie. Score 2	Fysieke kwaliteit gemiddeld. Geen informatie over, gemiddelde score gegeven. Score 2	Inhoudelijk kwaliteit gemiddeld: veldkruisen zijn een typisch Limburgs fenomeen en een uiting van de katholieke devotie. Score 2	**2**
Dakpannenfabriek	Beleefde kwaliteit gemiddeld: de fabriek is goed zichtbaar gelegen aan een kruising van wegen in een open landschap met een herkenbare schoorsteen. De fabriek is echter gesloten en niet toegankelijk. Score: 2	Fysieke kwaliteit laag: het complex is niet authentiek met veel uitbreidingen uit het eind van de 20e eeuw. Score: 1	Inhoudelijke kwaliteit hoog: hoge mate van informatiewaarde over het gebruik van het landschap door de mens en de industriële ontwikkeling van het gebied. Dakpan- en steenfabrieken zijn kenmerkend voor het Limburgse Maasplassengebied. Score: 3	**2**

5 Conclusie

Het gebied Thorn-Wessem wordt gedomineerd door grote ontgrindingsplassen en agrarisch cultuurlandschap. Het dijktracé Thorn-Wessem loopt van de zuidzijde van de historische kern van Thorn naar de historische kern van Wessem, beide beschermd stads- en dorpsgezicht, met daartussen een landelijk en vrijwel onbebouwd buitengebied. De verbindende waterloop tussen de twee kernen is de Thornerbeek. Tot aan de 10de-eeuwse ontginningen was het gebied moerassig en slecht bewoonbaar. De ontstaansgeschiedenis van Thorn is nauw verbonden met het stichten van een klooster rond 995, dat in de loop van de 14de eeuw een wereldlijk stift werd en uitgroeide tot een staatje met een eigen rechtspraak en munteenheid. Wessem is ontstaan in de 10de eeuw als handelsplaats aan de Maas.

De stedenbouwkundige opzet van beide kernen is nog goed intact. De stads- en dorpsranden hebben ook ruimtelijke en cultuurhistorische kwaliteiten, maar voor beide kernen geldt dat de noordelijke bebouwingsranden niet meer gaaf zijn door woninguitbreiding in de jaren 1970-1980 en in het zuiden niet meer door de grindwinning in dezelfde periode. Door de grindwinning en het ontstaan van de Maasplassen is de karakteristiek van het Maasuiterwaardenlandschap ingrijpend veranderd. Cultuurhistorisch relevant zijn de steen- en dakpannenfabrieken in de omgeving. Ook infrastructurele werken hebben grote impact gehad, met name de aanleg van het kanaal van Nederweert naar Wessem en de A2. De Prins Mauritshaven Wessem dateert uit de jaren 1970. In die periode zijn de benedenlopen van de Panheelder- en Thornerbeek in Wessem gedempt en is de Maasboulevard (Beekstraat) aangelegd. Een groot deel van de Thornerbeek ten westen van Wessem heeft nog het oorspronkelijke verloop.

Ondanks de ingrijpende veranderingen in het landschap rondom Thorn-Wessem, zijn nog verschillende cultuurhistorische elementen en structuren in verschillende mate zichtbaar. Op basis van de cultuurhistorische inventarisatie en waardering zijn de volgende kernkwaliteiten in het plangebied van de dijkversterking te noemen:

- Beschermd stadsgezicht Thorn met bijbehorende beschermde kenmerken, waaronder: hoofdvormen van de bebouwing en materiaalbehandeling van gebouwen en bestrating (maaskeien), de markante Stiftskerk, de abdij, patriciërswoningen en hoog ommuurde hoven, relatie historische kern en omringende land, het gezicht op Thorn van buitenaf namelijk aan de noordzijde vanaf de Heerbaan en aan de zuidzijde vanaf de Grote en Kleine Hegge) (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1973). De zuid- en oostrand van Thorn is nog heel gaaf waardoor de beleefbaarheid van de oude kern vanuit het omringende land en de twee monumentale hoeves nog bijzonder groot te noemen is. Beschermd middels de erfgoedwet en het aanwijzingsbesluit.
- Beschermd dorpsgezicht Wessem met bijbehorende beschermde kenmerken, waaronder: middeleeuws stratenpatroon en het overwegend historische bebouwingsbeeld met de kerk, (de bebouwing in) de Steenweg en de Markt als beeldbepalend in de ruimtelijke structuur. In het plangebied: de buitenrand van Wessem met de achtererven aan de Beekstraat. Er is nauwelijks sprake van een visuele en functionele relatie tussen de historische kern en de Maas en het industriële landschap daarachter. Beschermd middels de erfgoedwet en het aanwijzingsbesluit (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1993).

- De rijksmonumentale kasteelhoeve de Grote Hegge en hoeve de Kleine Hegge met bijbehorende gronden en ‘magnifieke uitzichten op de zuidzijde van Thorn’ als belangrijke elementen van het beschermd dorpsgezicht Thorn. Beschermd middels de erfgoedwet en het aanwijzingsbesluit (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1973).
- De rijksmonumentale boerderij de Zegershof in een relatief intact cultuurhistorisch landschap (veld genaamd ‘Erkesteig’). Beschermd middels de erfgoedwet.
- De Thornerbeek, omdat het resterende deel van de waterloop grotendeels nog dezelfde kronkelende bedding volgt als aan het begin van de 19e eeuw en als verwijzing naar een Oude Maasarm. De contextuele waarde is reeds sterk verminderd door de grindafgravingen.
- De samenhang tussen de historische kernen van Thorn en Wessem en het omliggende landschap ondanks aantasting door de grindwinning, aanleg van de A2 en het kanaal vanNederweert naar Wessem. De relatie tussen de kernen en omliggende landschap is nog gaaf door de openheid van het landschap, vergezichten op de historische kernen en leesbaarheid van het cultuurlandschap door gave elementen in samenhang met elkaar zoals: steilranden, perceelgrenzen, oude wegen, diverse kruisen en kapellen, oude beeklopen en beplantingen. In het plangebied zijn Oude Maasarmen goed herkenbaar bij het gehucht Baarstraat op de steilrand (grens met de Gijbroek) en ten noordwesten van Wessem bij de Meggelsveldweg, voormalige Meggelbeek en de steilrand.
- De leesbaarheid van het landschap tussen Thorn en Wessem door het verschil in gebruik met bijbehorende toponiemen. De kleigronden van de Maasterrassen werden bewerkt voor akkerbouw. De oude bouwlanden zijn te herkennen aan toponiemen eindigend op ‘veld’, ‘hoef’ en ‘kamp’. De lagergelegen nattere gronden, ontstaan door oude maasgeulen later beekdalen, werden gebruikt als weiland. Deze zijn te herkennen aan toponiemen als ‘beemden’ en ‘broek’.
- Wegen op de terrasranden met een kenmerkende loop, die de steilranden volgt: Baarstraat, Meggelsveldweg, Spekdijk, en de Hofstraat.
- Het oude wegenpatroon door de bouwlanden tussen Thorn en Wessem, dat nog maar enigszins intact is. Veel veldwegen zijn verdwenen. De Meers, Oude Straat, Wessemerweg, Panheelderstraat en Weijersweg zijn nog intact.
- De Waterstraat die van Thorn naar de voormalige oever van de Maas liep.

5.1 Aandachtspunten

De belangrijkste aandachtspunten ten aanzien van het behoud van cultuurhistorische waarden in de alternatieven voor de dijkversterking zijn:

- Behoud van de kernkwaliteiten van de beschermde gezichten en de randen daarvan:
    - Behoud van de kwaliteiten rondom de Grote Hegge als onderdeel van het beschermd stadsgezicht Thorn, namelijk het uitzicht op Thorn vanaf de weilanden rondom de kern. Alternatieven 6A en 6B verstoren deze zichtrelatie. De alternatieven vormen geheel autonome elementen in het landschap die niet aansluiten bij historische elementen en structuren zoals verkaveling en oude wegen. Geadviseerd wordt het ontwerp te optimaliseren aan de hand van een historische kaartanalyse.
    - Behoud van de kwaliteiten bij de Beekstraat/ Maasboulevard in Wessem als onderdeel van het beschermd dorpsgezicht. Bij alternatief 4A1, 4A2 en 4A3 wordt de

Maasboulevard aangepast en de kademuur opgehoogd. Behoud van de structuur van het historisch stratenpatroon en de samenhang tussen Wessem en de Maas is van belang.

- Indien er gekozen wordt voor het inrichten van een mogelijk retentiegebied (tijdelijk onderwater raken van het gebied), dan treden er in principe geen effecten op voor de cultuurhistorische waarden. De Zegershof vormt wel een aandachtspunt. Deze boerderij ligt op een kleine natuurlijke verhoging. De gevolgen voor het inrichten van deze zone als het mogelijk retentiegebied voor de Zegershof moet nog wel nader worden vastgesteld.
- De inpassing van de Thornerbeek. In variant beek 2 wordt de beek doorsneden door een damwand, waardoor ook de contextuele waarde afneemt. Bij variant beek 3 wordt de beek verlegd en bij variant beek 4, dijksectie 2 alternatief 2A1 gedempt. De inpassing van de beek, waarbij de historische loop wordt gerespecteerd verdient nadere aandacht in het ontwerp.
- Het behoud van de leesbaarheid van het cultuurlandschap (bouw- en graslanden) tussen Thorn en Wessem als gevolg van de maatregelen. In het ontwerp en de uitwerking verdient het aanbeveling om bij het inpassen van nieuwe beeklopen of wijzigingen in de inrichting van het gebied aan te sluiten bij de historische structuren (met name de oude verkavelings- en wegenpatroon) die nog aanwezig zijn. Ook voor de (re)constructie van beeklopen kan worden aangesloten op in het gebied aanwezige oude beeklopen en Maasmeander.

6 Bronnen

Gemeente Maasgouw, 2014. Bestemmingsplan Land van Thorn. Het cultuurlandschap ten zuiden van de kern Thorn (rondom kasteelhoeve de Grote Hegge), een beschrijving van de “genius loci” ten behoeve van een ruimtelijke invulling.

Gemeente Maasgouw, 2014. Bestemmingsplan Oude kern Thorn 2014.

Gemeente Maasgouw, 2011. Bestemmingsplan Oude kern Wessem 2011.

Gemeente Maasgouw, 2012. Structuurvisie Maasgouw 2030. Uitewerking beleid per gebied.

Gemeente Maasgouw, 2018. Erfgoedverordening Maasgouw 2018.

van Oosterhout, F. (red.), 2017. CB 01-RP-03 Bureaustudie Archeologie en Cultuurhistorie, inclusief advies, Studie naar 12 dijkringen. Hoogwaterbeschermingsprogramma Noordelijke Maasvallei.

Renes, J., 1999. Landschappen van Maas en Peel. Een toegepast historisch-geografisch onderzoek in het streekplangebied Noord- en Midden-Limburg. Leeuwarden: Uitgeverij Eisma bv en Maastricht: Maaslandse Monografieën (9).

Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1973. Toelichting bij het besluit tot aanwijzing van een beschermd stadsgezicht ex artikel 20 van de Monumentenwet te Thorn, gemeente Thorn.

Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1987. Wessem, gemeente Wessem. Toelichting bij het besluit tot aanwijzing van de kern van Wessem als beschermd dorpsgezicht. Zeist: Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2014. Eenheid en verscheidenheid: Een zoektocht naar een integrale cultuurhistorische waardestelling voor het materiële erfgoed. Amersfoort: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Stichting IKL Limburg, 2009. Maasgouw Mooier. Zorg voor natuur en landschap in de gemeente Maasgouw. Plan voor uitvoering en coördinatie van maatregelen voor natuur en landschap in de gemeente Maasgouw gedurende de periode 2010 – 2020.

Witteveen + Bos, 2008. Handreiking Cultuurhistorie in m.e.r. en MKBA, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed & Projectbureau Belvedère.

Digitale bronnen

- Actueel Hoogtebestand Nederland (versie 2)
- Beeldbank, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Bonnebladen 1900
- Cultuurhistorische Waardekaart Provincie Limburg
- Historisch topografische kaarten 1900-1950
- Kadastraal Minuutplan 1811-1832
- Monumentenregister, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Rivierkaarten Rijkswaterstaat 1830-1931 (Waterstaatskaarten)
- Topografische Militaire Kaart 1850-1864

Websites

Http://www.abdijkerkthorn.nl/historie.php

https://www.dakpannen-handel.nl/dakpan-fabrikanten/van-de-boel

https://www.gemeentemaasgouw.nl/wonen-leven/dorpskernen_42729/item/wessem_783.html

http://www.grachtenfestivalaandemaas.nl/grachtenfestival/locaties/detail/?68A014523EFB4A88AA78A758DF3EE8CC

http://www.kruisenenkapellenlimburg.nl/

https://vvvmiddenlimburg.nl/nl/thorn-witte-stadje-midden-limburg

BIJLAGE 1 SCOREVERDELING ERFGOEDWAARDERING

Zichtbaarheid: Herkenbaarheid, zichtbaarheid of diversiteit aan elementen en patronen. De openheid en dichtheid van het landschap in verhouding tot de historische situatie. Zichtrelaties tussen elementen en de zichtbare samenhang tussen de onderdelen binnen het element. Mate van esthetiek en monumentaalheid.

1. Het element heeft een lage mate van zichtbaarheid
2. Het element heeft een matige tot redelijke mate van zichtbaarheid
3. Het element heeft een hoge mate van zichtbaarheid

Herinneringswaarde: Ouderdom, symboliek en verbondenheid met historische gebeurtenissen, lokale geschiedenissen, verhalen of met prominente gebruikers, bewoners, ontwerpers, opdrachtgevers, etc. Mate waarin een element een uitdrukking is van een bijzondere innovatiewaarde die in verband staat met een historische gebeurtenis.

1. Het element heeft geen tot weinig verbondenheid met historische ontwikkelingen, gebeurtenissen en personen
2. Het element heeft betrekkelijke mate van verantwoordelijkheid voor historische gebeurtenissen, gebeurtenissen en personen
3. Het element heeft een grote mate van verbondenheid met historische gebeurtenissen, gebeurtenissen en personen

Gebruikswaarde: Mate waarin het element nog een functie vervult in de huidige maatschappij, vanuit recreatief, toeristisch, sociaal of economisch oogpunt. Bijvoorbeeld associatie met bijzondere beleving, toeristische trekpleister, etc.

1. Het element vervult geen maatschappelijke functie
2. Het element vervult een relatief betrekkelijke maatschappelijke functie
3. Het element vervult een belangrijke maatschappelijke functie

Gaafheid: Mate waarin het element authentiek, intact of compleet is. Als het object nog zijn oorspronkelijke functie heeft, de ensemblewaarden niet verstoord zijn of de omgeving vanuit structureel en visueel oogpunt gaaf is (herkenbaarheid), draagt dat bij aan een positieve waardering.

1. Het element kent een lage mate van gaafheid
2. Het element kent een middelmatige tot redelijke mate van gaafheid
3. Het element kent een grote mate van gaafheid

Conservering: Fysieke bouw of bouwkundige staat. Mate waarin elementen in evenwicht verkeren met de omgeving.

1. Het element verkeert in slechte staat
2. Het element verkeert in matig – redelijke staat
3. Het element verkeert in goede staat

Zeldzaamheid: De mate waarin het element uitzonderlijk is of een unieke verschijningsvorm heeft. Een element kan zeldzaam zijn als deze van uitzonderlijk belang voor het gebied en als er weinig of geen vergelijkbare elementen en patronen zijn.

1. Het element is niet zeldzaam

2. Het element is redelijk zeldzaam
3. Het element zeer zeldzaam

Informatiewaarde: Betekenis voor de wetenschap en informatiewaarde voor het gebied. Bevat elementen die bijdragen aan wetenschappelijk onderzoek of kennis van gebied. De mate waarin een element een uitdrukking is van een ontwikkeling of innovatie.

1. Het element heeft geen informatiewaarde
2. Het element heeft matig tot redelijke informatiewaarde
3. Het element heeft hoge informatiewaarde

Ensemblewaarde: Mate van samenhang met (kwaliteiten van) andere elementen, mate waarin het onderdeel is van een groter geheel, of essentieel onderdeel is van een complex van elementen. Samenhang met de omgeving en betekenis van het object voor het aanzien van de omgeving.

1. Er is geen samenhang met andere elementen
2. Er is enkele samenhang met andere elementen herkenbaar
3. Er is veel samenhang met andere elementen

Representativiteit: Voorbeeldwaarde van een element. Mate waarin het element kenmerkend is voor een bepaalde stijl, type, periode en/of regio. Mate waarin het element kenmerkend is voor het ontstaan van het landschap.

1. Het element is niet kenmerkend voor een periode, stijl of regio
2. Het element vertoont bepaalde kenmerken van een periode, stijl of regio
3. Het element is zeer kenmerkend voor een periode, stijl of regio

